

УДК 340.114 : 329

В. Б. Ковальчук

*доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права
(Національний університет "Острозька академія")*

ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В ПРОЦЕСІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ЛЕГІТИМАЦІЇ

Перспективи посттоталітарного розвитку України об'єктивно пов'язані зі становленням політичних партій та партійних систем. На сьогодні партії є досить суттєвим, а подекуди й визначальним елементом політичної системи. Виступаючи посередником між громадянським суспільством і державою, вони є гарантом стабільності у відносинах між ними.

Питання ролі та місця політичних партій в житті суспільства було присутнім у багатьох політичних трактатах, починаючи від Аристотеля. Проте тільки в кінці XVI – поч. XVII ст. воно стало предметом справжніх наукових дискусій. Домінуючою на той час була думка про те, що партії є невід'ємною частиною суспільства ("party" від слова "part" – частина). Вважалося, що партії вносять у суспільно-політичні відносини дух здорової конкуренції. У середині XVIII ст. філософ Д. Юм вперше запропонував класифікацію партій за інтересами, за аспектами (на основі симпатії до того чи іншого лідера) і за принципами. Тема політичних партій була предметом досліджень таких відомих мислителів і політичних діячів, як Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, А. де Токвіль, Дж. Вашингтон.

Кінець XIX ст. ознаменувався появою перших масових партій у країнах Західної Європи (Ліберальне товариство реєстрації виборів Англії 1861 р, Всезагальний німецький робітничий союз 1863 р.). У цей період (в жовтні 1890 р.) з'явилася перша політична партія в Україні, нею була Русько-українська радикальна партія. Засновники партії І. Франко, М. Павлик, М. Драгоманов розглядали її як виразника інтересів українського селянства Східної Галичини в представницьких органах влади Австро-Угорської імперії.

Саме в другій половині XIX століття з'являються перші фундаментальні дослідження з питань державознавства, в яких значне місце приділяється ролі та місцю в житті суспільства та держави політичних партій. Одним з перших цю тему розвинув відомий німецький теоретик держави та права Г. Еллінек в своїй праці "Загальне вчення про державу". Вчений наголошував на тому, що партії є суспільним утворенням, вони не є складовою політичної системи держави, однак вони безпосередньо впливають на функціонування державної влади.

Г. Еллінек називає партіями групи, які "об'єднані спільними переконаннями, спрямованими на досягнення певних державних цілей, і намагаються впровадити ці переконання в життя" [1, с. 138]. Головним завданням кожної з них є досягнення політичної влади чи її збереження. Автор одним з перших теоретиків держави та права класифікував партії, залежно від їх "державного та соціального панування", на такі три типи: реакційні (групи, які були наділені владою, але втратили її); консервативні (групи, в яких співпадає соціальне та державне панування) і прогресивні чи радикальні (групи, які поки що не наділені владою у державі).

Німецький дослідник поділяє партії на "істинні", характерною особливістю яких є наявність програми, що відображає інтереси широких

▪ Правові принципи функціонування політичних партій в процесі демократичної легітимзації / В. Б. Ковальчук // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2012. – № 1(5) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12kvbpd1.pdf>.

верств суспільства, і "неістинні" – які такої програми не мають. До останніх належать "випадкові" і "несправжні" ("фрагментарні") партії. Програма дій "випадкових" партій переслідує не загальносуспільні цілі у сфері державної політики, а індивідуальні інтереси. До "несправжніх" партій можна віднести релігійні чи національні партії, які відображають інтереси лише вузького кола людей, об'єднаних за релігійними чи національними переконаннями. "Фрагментарні" – це ті, які намагаються вирішити окремі питання, не будучи при цьому об'єднаними спільною позицією щодо державної політики (прикладом може слугувати партія підприємців чи аграріїв). Тривалість існування "випадкових" та "фрагментарних" партій дуже коротка.

Значний внесок у вивчення політичних партій зробили теоретики англо-американської школи державознавства. Представників цього напрямку можна умовно поділити на тих, що вважали партії, незважаючи на їх численні недоліки, невід'ємною складовою політичної системи в демократичній державі (В. Вільсон, А. Лоуел, Г. Дж. Форд, Дж. Вудберн). З цього приводу А. Лоуел у своїй праці "Уряди і політичні партії" вказує на те, що всякі дискусії навколо питання про значення партій у державі є штучними, оскільки це те саме, що вести дискусію про користь або шкоду вітрів чи інших природних явищ. В дійсності існування партій є факт і прояви його повинні бути вивчені як такі [2, с. 7]. Крім того, багато залежить від обставин, які впливають на діяльність партій, тому в різних державах вони можуть відігравати як позитивну, так і негативну роль.

Засновниками європейської науки партології вважають таких теоретиків політично-правової думки, як М. Острогорський, Р. Міхельс, М. Вебер. Якщо двоє перших вказували на антидемократичний характер політичних партій, які породжують олігархічні тенденції всередині

▪ Правові принципи функціонування політичних партій в процесі демократичної легітимізації / В. Б. Ковальчук // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2012. – № 1(5) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12kvbpd1.pdf>.

партійної організації, сформулювавши так званий "залізний закон олігархії", то М. Вебер високо оцінив роль партій в суспільно-політичному житті держави. Деякі елементи його концепцій та методу є визначальними для багатьох сучасних дослідників політичних партій та партійних систем. Визначення партій, яке запропонував вчений, стало класичним і мало чим відрізняється від тих, які з'являються в останні роки. У партіях він вбачав суспільні організації, які спираються на добровільне прийняття членів, що ставлять своєю метою завоювання політичної влади для свого керівництва і забезпечення активним членам певних вигод (духовних і матеріальних) чи особистих привілеїв, або того й іншого водночас. М. Вебер досліджує місце партії в системі влади. На відміну від М. Острогорського та Р. Міхельса, він відмовився від критики партійних організацій. Автор одним з перших дає класифікацію партій на основі взаємозв'язку з соціальною структурою та з врахуванням етапів еволюції партійних формацій. Він називає такі їх типи: вождистська, чи харизматична партія; партія нотаблів (яка займається в основному організацією виборів); сучасна масова партія з високим рівнем бюрократизації та дисципліни [3, с. 644 – 706].

Сучасні зарубіжні вчені партологи М. Дюверже, Д. Сарторі, Л. Блондель, авторитет яких є незаперечним у світовій політичній та правовій науці, вказують на те, що партії є важливим елементом політичної системи держави, при цьому, вони постають своєрідним посередником між громадянським суспільством та органами державної влади. На необхідність "активної кооперації" між громадськими організаціями та політичними партіями вказує В. Кафарський. На його думку, одна з основних причин такої необхідності полягає в тому, що партнерство між громадянськими організаціями та політичними партіями є взаємовигідним.

▪ Правові принципи функціонування політичних партій в процесі демократичної легітимізації / В. Б. Ковальчук // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2012. – № 1(5) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12kvbpd1.pdf>.

З одного боку, недержавні організації за допомогою партій набувають свого представництва в органах влади, а з іншого – політичні партії через інститути громадянського суспільства, залучаються підтримкою для перемоги у виборчому процесі [4, с. 483].

Політичні партії так само як і громадські організації відносяться до добровільних об'єднань громадян, що впливає з переважної більшості визначень, які зустрічаються в юридичній літературі. В одному з них політична партія характеризується як добровільна політична організація постійного типу, що здійснює вплив на політичні шляхи та напрями розвитку громадянського суспільства відповідно до партійної програми і статуту, прагне посісти ключові позиції у владних структурах держави, як правило (але не винятково), через вибори або контролювати їх діяльність у разі перебування в опозиції [5, с. 87]. Подібне визначення міститься й в Законі України "Про політичні партії України", який вказує, що політичні партії – це добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах [6].

Таким чином, політичні партії є важливим чинником формування і вираження політичної волі на виборах, вони виступають в якості організатора і активного учасника виборчого процесу, здійснюють вирішальний вплив на заміщення поста президента, формування складу парламенту й уряду та на їх функціонування [7, с. 278]. Тому, найчастіше політичні партії розглядають як організації, які спрямовують свою діяльність на висунення та обрання своїх представників на державні посади. Не випадково в законодавстві ФРН, Швеції та деяких інших держав записано, що політичне об'єднання втрачає правовий статус партії,

▪ Правові принципи функціонування політичних партій в процесі демократичної легітимізації / В. Б. Ковальчук // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2012. – № 1(5) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12kvbpd1.pdf>.

якщо воно впродовж певного періоду часу (в ФРН – 6 років) не бере участь у виборах [8, с. 188-189]. Аналогічна норма закріплена в статті 24 Закону України "Про політичні партії України", в якій граничний термін невисування політичною партією своїх кандидатів на виборах Президента України та виборах народних депутатів України становить десять років.

Досвід діяльності політичних партій у демократичних країнах засвідчує про їх важливе місце та роль у проведенні виборів, особливо тоді, коли вони відбуваються на основі пропорційної виборчої системи. В процесі виборів політичні партії першочергово спрямовують свою діяльність на висування своїх кандидатів до органів державної влади та місцевого самоврядування та здійснюють контроль за їх організацією та проведенням. Не дивлячись на те, що європейські держави мають різні підходи до регулювання діяльності політичних партій та їх участі у виборах, існують деякі спільні тенденції щодо правового регулювання рівності сил, які прагнуть політичного представництва, фінансування партій, та питань, пов'язаних з внутрішньою діяльністю партій. Як зазначається у доповіді Венеціанської Комісії про участь політичних партій у виборах, наявність загальних стандартів є не лише можливим, але й досить доречним, наприклад: а) правила номінації кандидатів на різних виборах; б) рівне ставлення до різних партій та окремих депутатів, що змагаються на виборах; в) можливість мати спостерігачів на виборах, доки останні скарги не будуть розглянуті уповноваженим органом; прозорість у фінансуванні передвиборчої агітації та відповідальність партій за різні використані ресурси; г) рівний доступ до засобів масової інформації; д) дієва система скарг та позовів, що передбачає швидку процедуру врегулювання різних спорів протягом всього виборчого процесу; е) дотримання принципу пропорційності стосовно санкцій [9, с. 366].

▪ Правові принципи функціонування політичних партій в процесі демократичної легітимізації / В. Б. Ковальчук // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2012. – № 1(5) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12kvbpd1.pdf>.

Правовий статус політичних партій як суб'єктів виборчого процесу закріплений також на рівні національного законодавства. Так, відповідно до Закону України "Про вибори народних депутатів України" вибори депутатів Верховної Ради України здійснюються на основі змішаної виборчої системи, відповідно до якої половина складу парламенту обирається у багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі за виборчими списками кандидатів у депутати від політичних партій [10]. Так само, вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, згідно Закону України "Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" проводяться за змішаною (мажоритарно-пропорційною) системою, за якою половина від кількості депутатів (загального складу) відповідної ради обирається виборчими списками кандидатів у депутати від місцевих організацій політичних партій у багатомандатному виборчому окрузі, межі якого збігаються з межами відповідно Автономної Республіки Крим, області, району, міста, району в місті [11]. Політичні партії є суб'єктами виборчого процесу відповідно також і до Закону України "Про вибори Президента України" [12].

Однак, доводиться констатувати, що на сучасному етапі розвитку як громадянського суспільства, так і політичної системи в Україні, виборча діяльність політичних партій дуже часто не відповідає європейським демократичним стандартам. Діяльність політичних партій, що брали участь як у парламентських виборах 2006 та 2007 років, так само, як і виборах до місцевих органів самоврядування 2010 року, продемонструвала, що вона була спрямована не на захист прав та свобод громадян, так само як і не на боротьбу з порушеннями демократичних

▪ Правові принципи функціонування політичних партій в процесі демократичної легітимізації / В. Б. Ковальчук // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2012. – № 1(5) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12kvbpd1.pdf>.

принципів як таких, а насамперед на те, щоб ці порушення не принесли шкоду вузькому колу "корпоративних" інтересів партій.

Також важливо вказати на той значущий факт, що політичні партії покликані забезпечувати реалізацію представництва інтересів громадянського суспільства на рівні державної влади і безпосередньо в органах держави. Адже в основі однієї з базових на сьогоднішній день теорій представництва, якою є теорія мандатного представництва, лежить чітке правове регулювання статусу політичних партій, який дозволяє представляти інтереси громадян в представницьких органах державної влади і тим самим безпосередньо впливати на їх легітимність. На жаль, сьогодні ми об'єктивно засвідчуємо численні вади в процесі функціонування мандатної моделі представництва. В цьому аспекті варто погодитися з позицією О. Єржова, який пише, що подібні недоліки в процесі функціонування політичних партій зумовлюються цілим рядом факторів, серед яких: відсутність правових умов конструктивної взаємодії між політичними партіями та державною владою; домінування тактичних цілей над стратегічними в діяльності самих політичних партій; переорієнтація активності самих політичних партій з представництва суспільних інтересів на "тіньову кооптацію" у структурах державної влади [13, с. 598].

Нарешті, політичні партії являються найбільш ефективним і легітимним інструментом боротьби за владу і участі в прийнятті важливих політичних рішень. Це одна з ключових функцій партій, яка суттєво відрізняє їх від інших добровільних об'єднань громадян, що покликані утверджувати і захищати демократичні принципи, на яких будується будь-яке громадянське суспільство. Однак, надзвичайно важливо, щоб ця боротьба не стала самоціллю, яка не просто далека від демократії, але й

▪ Правові принципи функціонування політичних партій в процесі демократичної легітимзації / В. Б. Ковальчук // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2012. – № 1(5) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12kvbpd1.pdf>.

ворожа їй через тотальне поглинання права політикою. Результатом такої боротьби за владу може стати утворення різноманітних псевдodemократичних політичних інститутів, які відстоюють інтереси не громадянського суспільства, а державної влади. Доволі часто в основі появи зазначених псевдodemократичних інститутів лежить фактор недостатності або нечіткості правового регулювання, що дозволяє державі використовувати такі інститути в своїх власних цілях.

Необхідність чітко визначеного правового статусу політичних партій, є обов'язковою умовою ефективної взаємодії цього політичного інституту з державною владою в процесі демократичної легітимації. Першою і неодмінною складовою правового статусу політичних партій є юридичне закріплення завдань та основних функцій цього інституту. Як приклад можна навести закон про політичні партії Федеративної Республіки Німеччини, в якому основними функціями партії визначено: вплив на формування громадянської думки, підтримка активної участі громадян в політичному житті, висунення кандидатів на виборах до органів державної влади, вплив на політичну діяльність парламенту і уряду, піклування про наявність постійного живого зв'язку між народом та органами державної влади [14, с. 125]. В цьому контексті необхідно вказати на частину 2 статті 36 Конституції України, де зазначено, що: "Політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах". Водночас в статті 1 Закону України "Про політичні партії України" зазначається, що політичні партії утворюються громадянами для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів.

Тісно пов'язаними з цим елементом правового статусу політичних партій є правові принципи створення та діяльності партій. Такі керівні

▪ Правові принципи функціонування політичних партій в процесі демократичної легітимації / В. Б. Ковальчук // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2012. – № 1(5) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12kvbpd1.pdf>.

принципи для політичних партій закріплені в Кодексі належної практики щодо політичних партій, який був ухвалений Венеціанською Комісією на 77 пленарній сесії (12- 13 грудня 2008 року). До них належить:

а) верховенство права – політичні партії повинні дотримуватися цінностей, які виражені у міжнародних правових документах щодо здійснення громадянських та політичних прав (Конвенції ООН та Європейській Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод). Партії повинні поважати конституцію та закони. Проте ніщо не може перешкодити їм намагатися змінити як конституцію, так і законодавство законними способами;

б) демократія – партії є невід’ємною складовою демократії, а їх діяльність повинна забезпечувати її належне функціонування;

в) недопущення дискримінації – політичні партії не повинні дискримінувати осіб на жодній із засад, заборонених Європейською Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод;

г) прозорість і відкритість – партії повинні надавати доступ до їх програмних та ідеологічних документів та дискусій, до процедур прийняття рішень і до партійного бухгалтерського обліку, щоб покращувати прозорість та дотримуватися справжніх принципів належного управління [15, с. 370-371].

Хоча в Законі України "Про політичні партії України" ці принципи не зазначені, Закон України "Про об’єднання громадян" встановлює загальні засади функціонування об’єднань громадян, які стосуються також політичних партій. Такими принципами є наступні:

а) об’єднання громадян створюються і діють на основі добровільності та рівноправності їх членів (учасників), самоврядування, законності та гласності; вони вільні у виборі напрямів своєї діяльності;

б) обмеження діяльності об'єднань громадян можуть встановлюватися тільки Конституцією та законами України;

в) усі основні питання діяльності об'єднань громадян повинні вирішуватися на зборах всіх членів або представників членів об'єднання;

г) об'єднання громадян повинні регулярно обнародувати свої документи, склад керівництва, дані про джерела фінансування та витрати [16].

Важливою складовою правового статусу політичних партій є гарантії їх діяльності. Серед європейських стандартів щодо гарантій діяльності політичних партій слід відзначити: свободу заснування – заборону обмежень права заснувати політичні партії та утримання від заснування політичних партій державними органами; контроль за фінансовими надходженнями – фінансування партій повинно узгоджуватися із принципами підзвітності та прозорості, партія зобов'язана утримуватися від допомоги від будь-якого органу публічної влади; обмеження щодо заборони та розпуску політичних партій окрім випадків, коли діяльність партії загрожує демократії та основним свободам за наявності відповідних доказів [15, с. 290-306]. Вказані гарантії по суті зводяться до того, що держава повинна звести до мінімуму можливості втручання в діяльність політичних партій.

Гарантії діяльності політичних партій також закріплено у національному законодавстві України. Відповідно до Конституції та Закону України "Про політичні партії" усі партії є рівними перед законом. В контексті розвитку правовідносин між державною владою та політичними партіями це означає наступне: а) органам державної влади та місцевого самоврядування, їх посадовим особам заборонено виокремлювати у своєму ставленні певні політичні партії чи надавати їм

привілеї, а також сприяти політичним партіям, якщо інше не передбачено законом, у провадженні їх діяльності; б) втручання з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування або їх посадових осіб у створення і внутрішню діяльність політичних партій та їх місцевих осередків забороняється, за винятком випадків, передбачених законом. Також Закон встановлює перелік обмежень щодо діяльності політичних партій в Україні, відповідно до ст. 5 Закону "Про політичні партії" утворення і діяльність політичних партій забороняється, якщо їх програмні цілі або дії спрямовані на: 1) ліквідацію незалежності України; 2) зміну конституційного ладу насильницьким шляхом; 3) порушення суверенітету і територіальної цілісності України; 4) підрив безпеки держави; 5) незаконне захоплення державної влади; 6) пропаганду війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової чи релігійної ворожнечі; 7) посягання на права і свободи людини; 8) посягання на здоров'я населення.

Крайньою формою застосовуваних проти політичних партій санкцій є заборона їх діяльності. При цьому, діяльність політичної партії може бути заборонена лише за рішенням суду. В першій інстанції справу про заборону політичної партії розглядає Верховний Суд України.

Окремим питанням правового статусу політичних партій є гарантії діяльності опозиційних партій. Існування опозиції є неодмінною характеристикою політичного устрою демократичної держави. Виступаючи повноцінним інститутом політичної системи, опозиція сприяє цивілізованому розв'язанню суперечностей між інтересами різних соціальних груп, робить можливими багатоваріантність та альтернативність управлінських рішень, обмежує зловживання владою, порушення прав людини, а отже сприяє зміцненню легітимності державної влади. У більшості демократичних держав роль та місце опозиції

▪ Правові принципи функціонування політичних партій в процесі демократичної легітимності / В. Б. Ковальчук // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2012. – № 1(5) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12kvbpd1.pdf>.

впливають з основоположних принципів народовладдя: права участі в державному управлінні, свободи слова і переконань, ідеологічної та політичної багатоманітності. Ці принципи були закріплені на законодавчому рівні (в положеннях відповідних конституцій, регламентів законодавчих органів тощо) та політичною практикою.

Справді, політична опозиція в умовах демократії є не стільки певним "несистемним" і "деструктивним" чинником (на феномен подібного негативного сприйняття опозиції вказує Ю. Ясенчук [17, с. 122]), скільки невід'ємною основою усіх політичних процесів. Тому, в частині нормативного визначення і регулювання прав політичних партій в умовах демократій завжди виділяється такий елемент правового статусу як регулювання прав опозиції (як парламентської, так і непарламентської). На цей важливий момент чітко вказують О. Фрицький та О. Совгіря, які зазначають, що за умови нерегульованості правового статусу опозиційних політичних партій, вони можуть стати інструментом в руках держави (ефект одержавлення опозиції), або ж позбутися будь-яких можливостей ефективного впливу на політичні процеси та державне управління [18, с. 188-225]. У вітчизняному законодавстві статус політичної опозиції, в тому числі парламентської практично не знайшов свого правового регулювання. Так, у першій редакції Закону України "Про Регламент Верховної Ради України" від 10 лютого 2010 року містилася Глава 13 "Парламентська опозиція", норми якої передбачали правовий статус такого об'єднання, однак змінами до вказаного Закону від 8 жовтня 2010 року Главу 13 було виключено [19]. Разом з тим, на сьогодні назріла потреба прийняття спеціального закону про політичну опозицію, у Верховній Раді України було зареєстровано декілька законопроектів як про статус політичної, так і парламентської опозиції [20; 21].

▪ Правові принципи функціонування політичних партій в процесі демократичної легітимізації / В. Б. Ковальчук // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2012. – № 1(5) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12kvbpd1.pdf>.

Таким чином, універсальним посередником між громадянським суспільством та державою постають політичні партії. Вони посідають важливе місце в механізмі легітимації державної влади. Під час підтримання безперервного політичного процесу партії об'єктивно забезпечують стійкість зворотного зв'язку між громадянським суспільством та державною владою, який є запорукою як політичної стабільності всередині громадянського суспільства, так і ефективності й легітимності влади. Для того щоб політичні партії успішно виконували функцію легітимації, необхідно на законодавчому рівні удосконалити їх правовий статус (завдання та функції, принципи функціонування, гарантії діяльності) із урахуванням європейських стандартів діяльності політичних партій, які, зокрема, викладені в Кодексі належної практики щодо політичних партій Венеціанської комісії Ради Європи.

Важливою умовою ефективного функціонування політичних партій під час здійснення демократичної легітимації є забезпечення державою гарантій їх діяльності, найбільш пріоритетні з яких: свобода заснування – заборона обмежень права засновувати політичні партії та утримання від заснування політичних партій державними органами; контроль за фінансовими надходженнями – фінансування партій має узгоджуватися із принципами підзвітності та прозорості, партія зобов'язана утримуватися від допомоги від будь-якого органу публічної влади; обмеження щодо заборони та розпуску політичних партій, окрім випадків, коли діяльність партії загрожує демократії та основним свободам за наявності відповідних доказів. Однією з умов подальшого демократичного розвитку України є гарантування діяльності опозиційних партій. З цією метою Верховній Раді України необхідно прийняти спеціальний закон про політичну (чи парламентську) опозицію.

▪ Правові принципи функціонування політичних партій в процесі демократичної легітимації / В. Б. Ковальчук // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2012. – № 1(5) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12kvbpd1.pdf>.

Список використаних джерел

1. Еллинек Г. Общее учение о государстве / Г. Еллинек ; вступ. ст. д-ра юрид. наук, проф. И. Ю. Козлихина. – СПб. : Изд-во "Юридический центр "Пресс", 2004. – 752 с.
2. Лоуелл А. Правительства и политические партии в государствах Западной Европы / А. Лоуелл. – М., 1908. – 982 с.
3. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер ; пер. с нем. ; сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давидова. – М. : Прогресс, 1990. – 808 с.
4. Кафарський В. І. Політичні партії України: конституційно-правове регулювання організації та діяльності : моногр. / В. І. Кафарський. – К. : Логос, 2008. – 560 с.
5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. / О. Ф. Скакун. – К. : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2009. – 520 с.
6. Про політичні партії в Україні : Закон України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – Ст. 118.
7. Шаповал В. М. Сучасний конституціоналізм: моногр. / В. М. Шаповал. – К. : Юрид. фірма "Салком" ; Юрінком Інтер, 2005. – 560 с.
8. Ачкасов В. А. Институты западной демократии в сравнительной перспективе : учеб. пособие / В. А. Ачкасов, Б. В. Грызлов. – СПб. : ИВЭСЭП, Знание, 2006. – 264 с.
9. Доповідь про участь політичних партій у виборах, ухвалена Венеціанською Комісією 9-10 червня 2006 року // Європейський доробок у галузі виборчого права : матер. Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи : пер. з англ. / за ред. Ю. Ключковського. – 2-е вид., випр. і доповн. – К., 2009. – С. 356-366.
10. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17

листопада 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 10-11. – Ст. 416.

11. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів : Закон України від 10 липня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – №. 35. – Ст. 1220.

12. Про вибори Президента України : Закон України від 5 березня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 14. – Ст. 81.

13. Єржов О. В. Політичні партії і становлення демократії: політико-правові аспекти участі партій у виборчому процесі / О. В. Єржов // Держава і право : зб. наук. праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2003. – Вип. 19. – С. 592-599.

14. Федеративная Республика Германии : Конституция и законодательные акты / под. ред. Ю. П. Урьяса. – М. : Прогресс, 1991. – 472 с.

15. Кодекс належної практики щодо політичних партій, ухвалений Венеціанською Комісією 12-13 грудня 2008 року // Європейський доробок у галузі виборчого права : матер. Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи : пер. з англ. / за ред. Ю. Ключковського. – 2-е вид., випр. і доповн. – К., 2009. – С. 367-378.

16. Про об'єднання громадян : Закон України від 16 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 504.

17. Ясенчук Ю. В. Основні характеристики і тенденції організаційного становлення державно-владного механізму в Україні / Ю. В. Ясенчук // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць. – Х. : Магістр, 2003. – № 3 (18). – С. 119-131.

18. Фрицький О. Проблеми подальшого розвитку парламентаризму в Україні та політичні права громадян / О. Фрицький // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – О. : Юридична література, 2001. – Вип. 12. – С. 53-60.
19. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лютого 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 14–17. – Ст. 412.
20. Проект Закону про парламентську опозицію № 0886, зареєстрований 23 листопада 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=30781.
21. Проект Закону про політичну опозицію № 2007, зареєстрований 16 липня 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=12810.

Ковальчук В. Б.

Правові принципи функціонування політичних партій в процесі демократичної легітимації

У статті аналізуються правові засади функціонування політичних партій як універсальних посередників між громадянським суспільством та державою. З точки зору автора політичні партії можуть ефективно здійснювати функцію легітимації державної влади лише за умови забезпечення державою правових гарантій їх діяльності

Ключові слова: легітимація, політичні партії, демократія, класифікація партій, партологія, опозиційні партії

Ковальчук В. Б.

Правовые принципы функционирования политических партий в процессе демократической легитимации

В статье анализируются правовые принципы функционирования политических партий как универсальных посредников между гражданским обществом и государством. С точки зрения автора политические партии могут эффективно осуществлять функцию легитимации государственной власти лишь при условии обеспечения государством правовых гарантий их деятельности

Ключевые слова: легитимация, политические партии, демократия, классификация партий, партология, оппозиционные партии

Kovalchuk V. B.

Legal principles of political parties functioning in the process of democratic legitimation

In the article legal principles of political parties functioning are analysed as universal mediators between civil society and state. From the point of author political parties can effectively carry out the function of legitimation of state power only on condition of providing the state of legal guarantor of their activity

Key words: legitimation, political parties, democracy, party classification, partology, opposite parties